

Welcome to Phuket Data :: ไหว้ครุหมอหนึ่งตะลุงป่าตอง

ไหว้ครุหมอหนึ่งตะลุงป่าตอง

ย

[อรุณรัตน์](#) ย สรรเพ็ชร : นักวิชาการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเมืองแรกเกิด

2539

ย

การเกิดขึ้นของพิธีกรรมไหว้ครุหมอหนึ่งตะลุง บ้านโคกขาม ตำบลป่าตอง อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต ตอนแรกเกิดจากความเชื่อใน รูปหนัง ก่อน ดังที่ อุดมย หนูทอง (๒๕๓๓ : ๔๒-๔๓) ได้กล่าวถึง ความเชื่อเกี่ยวกับรูปหนังไว้ว่า รูปหนังตะลุงจะมีอำนาจลี้ลับสิงอยู่ โดยเฉพาะรูปหนังที่ใช้ประกอบพิธีกรรมจะขลังมาก ซึ่งได้แก่ย รูปฤๅษีหน้าน้ำ ฤๅษีหน้าไฟ พระราม ทศกัณฐ์ ปราณ หน้าบท เจ้ามือง เทวดา และตัวตลกบางตัว เช่น เณรพอน เปลือย และสี่แก้ว รูปเหล่านี้สังเกตได้ง่าย คือ มีผ้าแดงบาง ขาวบาง ด้ายสายสิญจน์บ้าง พันเอาไว้และบางตัวมีขี้เทียนติดกิ้ง

ย ย ย ย ย ย ย ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของรูปหนังไม่ได้มีเฉพาะนายหนังเท่านั้น แต่รวมไปถึงคนในครอบครัวและชาวบ้านโดยทั่วไปด้วย ย

จากความเชื่อดังกล่าวส่งผลให้เกิดพิธีไหว้ครุหมอหนึ่งตะลุงตามมา จุดประสงค์ของการทำพิธีที่สำคัญ คือ

เพื่อบูชาครูและเพื่อแสดงความกตัญญูต่อวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วรวมทั้งเป็นการรวมญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลให้มาพบกันและยังเป็นการแก้บนของบรรดาลูกหลานและคนทั่วไปที่นับถือครุหมอหนึ่งตะลุงที่ได้บนบานเอาไว้

ย ย ย ย ย ย ย ผลของการไม่ปฏิบัติ มีความเชื่อกันว่าชีวิตและครอบครัวจะไม่สงบสุข มีวิญญาณมาปรากฏให้เห็นอยู่เสมอๆ หรือจะเจ็บป่วยไม่มีสาเหตุ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ถูกของ นั่นเอง

ย

องค์ประกอบของพิธีไหว้ครุหมอหนึ่งตะลุง

ย พิธีไหว้ครุหมอหนึ่งตะลุงบ้านโคกขาม ตำบลป่าตอง อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต มีองค์ประกอบของการทำพิธีดังต่อไปนี้

ย ๑. คนทรง ร่างทรง หรือม้าทรง เป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของตัวละครต่างๆ ที่มาร่วมพิธี

คนที่เป็นร่างทรงส่วนใหญ่มักเป็นลูกหลานและเครือญาติของผู้จัดพิธีไหว้ครุ หรืออาจเป็นผู้ที่มีความเคารพศรัทธาในพิธีไหว้ครุ

ซึ่งร่างทรงไม่จำกัดว่าเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายรวมทั้งไม่จำกัดจำนวน ทั้งนี้เน้นเอาความเชื่อและความศรัทธาเป็นสำคัญ

ย ๒. ตัวละครที่เข้าทรง การประกอบพิธีต้องมีการเชื้อ (เชิญ) ตัวละคร (รูปหนัง) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตัวละครจากเรื่องรามเกียรติ์ เช่น พระราม พระลักษมณ์ นางสีดานางมณฑิลา ฤๅษี ลิงดำ ลิงขาว เทวดา ทศกัณฐ์ พินาพหน้าไฟ พินาพหน้าทอง พินาพป่า พินาก มาริศ หนุมาน อินทรชิต สุครีพ ท้าวทศรถ และนนทก เป็นต้น

ย ๓. ระยะเวลาของการทำพิธีไหว้ครุหมอหนึ่งตะลุง พิธีไหว้ครุหมอหนึ่งตะลุงจะประกอบพิธีในวันพฤหัสบดีแรกของเดือน ๓ ทุกๆ ๓ ปี

ถ้าวันพฤหัสบดีไหนตรงกับวันพระจะไม่ประกอบพิธีก็เลื่อนไปประกอบพฤหัสบดีถัดไป

ย การประกอบพิธีไหว้ครุหมอหนึ่งตะลุงกำหนดให้อยู่ในระยะเวลา ๒ คืน โดยคืนแรก เป็นการเตรียมของใช้เครื่องบูชาสังเวย

เช่นสังเวยเพื่อถวายให้ครุหมอหนึ่งแต่ละตัวที่มาร่วมพิธี

ย พิธีในคืนแรกมีการเชื้อ (เชิญ) ท้าวเวสสุวรรณ ซึ่งถือว่าเป็นหัวหน้าในการควบคุมดูแลงานพิธีให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย การเชื้อ (เชิญ)

ท้าวเวสสุวรรณประทับร่างทรงก็เพื่อให้มาตรวจดูความเรียบร้อยของการเตรียมงาน ถ้ามีสิ่งใดขาดตกบกพร่องทำให้ท้าวเวสสุวรรณไม่พอใจจะได้แก้ไขใหม่ให้ถูกต้อง

สำหรับการประกอบพิธีในคืนที่สองจะประกอบพิธีบนโรงหนัง ในคืนแรกจะประกอบพิธีที่บ้าน

ย ๔. โรงพิธีหรือโรงครู โรงที่ใช้สำหรับประกอบพิธีไหว้ครูหมอนั่งตะลุงมีลักษณะเหมือนกับโรงหนังตะลุงโดยทั่วไปทุกประการกล่าวคือ มีการปลูกเสายกขึ้นสูงจากพื้นพอประมาณมีหลังคา มีจอหนัง กล่าวได้ว่าโรงพิธี คือ โรงหนังนั่นเอง ขนาดของโรงพิธีไม่จำกัด ขนาดขึ้นอยู่กับจำนวนของร่างทรง เพราะในคืนแรกจะมีการเล่นหนังตะลุงของนายหนังเพื่อแก้แค้น (แก้บน) และในคืนที่สองเมื่อหนังตะลุงเลิกเล่นแล้วจึงใช้โรงหนังเป็นโรงพิธี โดยยกจอหนังตั้งขึ้นไปไว้บนเพดานหลังคาโรง ส่วนพื้นโรงพิธีปูด้วยผ้าขาวไว้สำหรับวางอุปกรณ์ในการประกอบพิธีและเครื่องเช่นสรวงบูชา เช่น แป้ง น้ำหอม วางไว้หน้าร่างทรง เป็นต้น ส่วนผลไม้จะแขวนไว้ตรงกลางโรงพิธี

ย ๕. อุปกรณ์ในการประกอบพิธี คืนที่สองของการประกอบพิธีไหว้ครูหมอนั่งตะลุง มีการตั้งภูมิขึ้น ๒ ที่ เป็นการตั้งภูมิที่ประกอบขึ้นมาง่าย ๆ โดยยกเสาไม้ขึ้น ๓ เสา ส่วนเครื่องบูชาที่วางไว้ในที่ตั้งภูมิประกอบด้วย ข้าว ย่ำ แกงปลา ของหวาน ขนม อ้อย ถั่วและงา ของเหล่านี้บรรจุไว้ในกระถงทำด้วยใบมะพร้าว มีธงสีแดงเล็กๆ ปักอยู่รอบๆ กระถง การตั้งภูมิจะตั้งด้านหน้าทางซ้ายของโรงพิธีห่างจากโรงพิธีพอประมาณ นอกจากการตั้งภูมิแล้ว อุปกรณ์ในการประกอบพิธี ได้แก่ สายสัญญาณ หม้อน้ำมนต์ หมากพลู ภูเบศร ดอกไม้ ทราย ข้าวสาร ไม้เท้า มีดหมอ และผ้าขาว

ย ๖. เครื่องบูชาหรือเครื่องสังเวยเช่นสรวง สำหรับถวายตัวละครที่ประทับร่างทรงบนโรงพิธีประกอบด้วย บายศรี ๙ ชั้น (สำหรับไหว้ครู) บายศรีปากชาม หัวหมู มะพร้าวอ่อน สมุนไพร หนังสือบูต พานดอกไม้ หมากพลู ภูเบศร สุราขาว สุราแดง ดอกไม้ (ยกเว้นดอกกรัก) กระดานชนวน (สำหรับบูชาตัวละครพิภก) ไช้ตม (สำหรับบูชาตัวละครเปลือยสีแก้วและณรพอน) ด้าย กระจก หวี (สำหรับบูชานางสีดาและนางมณฑิลา) ผลไม้ต่างๆ ที่มีในฤดูกาล (สำหรับบูชาลิงคาลิงขาว) เช่น แดงไม้ สับปะรด สม้เขียวหวาน เป็นต้น ขนมโค ขนมต้ม ขนมชั้น น้ำ ผัก และแกง ของบูชาเหล่านี้ไม่ได้ถูกกำหนดจำนวนว่าแต่ละอย่างจะมีเท่าใด และเป็นที่น่าสังเกตว่าเครื่องบูชาหรือเครื่องสังเวยเช่นสรวงเหล่านี้ ส่วนใหญ่เกิดจากความเชื่อว่าตัวละครในหนังตะลุงแต่ละตัวมีความชอบอะไรเป็นพิเศษ เช่น ลิงคาลิงขาวชอบผลไม้ นางสีดาและนางมณฑิลาชอบแป้ง น้ำหอม หวีและกระจก ส่วนเปลือย สีแก้วและณรพอนชอบไขเป็ดต้มและสุรา เป็นต้น เครื่องบูชาหรือเครื่องสังเวยเช่นสรวงจะจัดไว้ข้างหน้าด้านขวาและด้านซ้ายของโรงพิธี โดยแบ่งเป็นฝ่ายพระรวมด้านขวาและฝ่ายทศกัณฐ์ด้านซ้าย

ย ๗. เครื่องดนตรี เหมือนกับการแสดงหนังตะลุงโดยทั่วไป ได้แก่ ทับหน้าเดียว ๒ ใบ กลองขนาดเล็กสองหน้า ตั้งตีเพียงหน้าเดียวด้วยไม้ ๒ อัน ฆ้องนั่งหนึ่งสองเต้า ๑ ชุด ฉิ่งฉับ ๑ คู่ และปี่ชวา ๑ เล่า (ปัจจุบันเลิกใช้เพราะไม่มีผู้เป่าปี่ชวา)

ย สำหรับเพลงที่มีความจำเป็นต้องใช้ในพิธีไหว้ครูหมอนั่งตะลุงนั้น สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์และประสิทธิ์ ชินการณ (๒๕๓๑ : ๓) กล่าวว่า

ย เพลงเชิญครู สำหรับพิธีในวันไหว้ครูประจำปีโดยเฉพาะนักดนตรีจะใช้เพลงเชิญครู เป็นเพลงใหม่ร้องกันรายการชบวนเพลงต่างๆ ด้วย

ย ๘. เครื่องแต่งตัวของร่างทรง ในอดีตร่างทรงจะไม่มีพิธีพิถันเรื่องเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ปัจจุบันร่างทรงทุกคนทั้งผู้หญิงผู้ชายต้องสวมใส่ชุดขาว ผู้หญิงใส่เสื้อสีขาวนุ่งกางเกงหรือผ้าถุงสีขาว พาดสไบสีขาว ส่วนผู้ชายใส่เสื้อสีขาวและนุ่งกางเกงสีขาว เช่นเดียวกัน

ย

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

ย คืนแรกประกอบพิธีกรรมในบ้าน

๑. ย ย ย ผู้ประกอบพิธีกรรมจัดหิ้งบูชาครุเวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น

๒. ย ย ย ลูกหลานเครือญาติครูหมอนั่งตะลุงและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนุ่งหม้อชุดขาว นั่งเป็นแถวพร้อมกันหน้าหิ้งบูชาครู

๓. ย ย ย เริ่มประกอบพิธีกรรมด้วยการสวดมนต์ทำวัตรเย็นจนจบ แล้วต่อด้วยการสวดคาถาชินบัญชรจนจบและสวดอิมินา (กรวดน้ำ)

๔. ย ย ย ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมประทับทรงในร่างของฤษีตาไฟ มาเพื่อตรวจพิธีการและเปิดโอกาสให้ลูกหลานซักถามปัญหาและข้อบกพร่องในการจัดพิธี

๕. ย ย ย ร่างทรงลา (ออก) พิธีกรรมคืนแรกเสร็จสิ้นเวลาประมาณ ๒๓.๐๐ น.

ย ย ย คืนที่ ๒ ประกอบพิธีบนโรงครู

ย หนังตะลุงเริ่มแสดงเพื่อแก้บน เวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. จนกระทั่งถึงเวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. หนังตะลุงหยุดแสดงและเริ่มประกอบพิธีกรรม ดังนี้

ย ย ย ย ย ๑. ย ย ย ผู้ร่วมประกอบพิธีช่วยกันแกะจอหนังตะลุงออกจากโรง แล้วตลบจอขึ้นไปซึ่งบนเพดานหลังคาโรงครู ซึ่งบนโรง ครูมีผลไม้แขวนอยู่หลายชนิด เช่น กล้วย ส้ม องุ่น เป็นต้น

ย ย ย ย ย ๒. ย ย ย ปู่ผ้าขาวที่พื้นโรงครูเพื่อวางของเช่นไหว้บวงสรวง

ย ย ย ย ย ๓. ย ย ย ผู้ร่วมพิธีเริ่มขนบายศรีใหญ่ ๙ ชั้น (บายศรีไหว้ครู) บายศรีปากชามแจกันดอกไม้ ผลไม้ หัวหมู ๒ หัว (เป็นของ

เจ้าบ้านที่ให้สถานที่ประกอบพิธีเท่านั้น) มะพร้าวอ่อน หินบดยาสมุนไพร หนังสือบูชา พานดอกไม้ พานหมากย พลุไม้เท้า ธูปเทียน สายสิญจน์ หมอน้ำมันต์ มีดหมอ เทียนเรือหงส์ เหล้าขาว น้ำมันงา กระดาษขนวน พรหมย

ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย ย น้ำดื่ม ไข่ไก่ อาหารคาวหวาน ของทั้งหมดจัดย เป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายชายและฝ่ายขวา

ย ย ย ย ย ย ๔.ย ย ย ย ผู้ร่วมประกอบพิธีขึ้นไปนั่งบนโรงครัว จากนั้นผู้นำเริ่มประกอบพิธีด้วยการสวดมนต์ร่วมกัน และเริ่มเชื้อเชิญตัว ละครให้มาประทับร่างทรง โดยการชักกลอนประกอบดนตรี

ย ย ย ย ย ย ๕.ย ย ย ย เริ่มมีตัวละครมาประทับร่างทรง เช่น ท้าวสนธยา เจ้าแม่สุชาดา นางสีดา พิราพ หน้าไฟ ท้าวเขี้ยวแก้ว พิราพหน้าทองย เป็นต้น

ย ย ย ย ย ย ๖.ย ย ย ย จะมีการเชื้อเชิญตัวละครให้มาประทับร่างทรงไปเรื่อยๆ สลับกับการถวายของแก่นบน และมีการรักษาอาการเจ็บป่วยกับร่างทรงบางคนด้วย

ย ย ย ย ย ย ๗.ย ย ย ย เมื่อตัวละครมาประทับร่างทรงครบทุกองค์แล้ว ลำดับสุดท้ายที่จะมาประทับร่างทรงเพื่อเป็นการอำลาคือ ฤาษี

การไหว้ครุหมอหนึ่งตระกูลก็เป็นอันเสร็จพิธี

ย ย ย ย ย ย

พิธีไหว้ครุหมอหนึ่งตระกูลบ้านโคกขาม ตำบลป่าตอง อำเภอกระทุ จังหวัดภูเก็ต ในอดีตจัดในเดือน ๓ ของทุกๆปี ปัจจุบันจัดในเดือน ๓ ของทุกๆ ๓ ปี

และในอนาคตมีแนวโน้มว่าจะจัดให้มีพิธีไหว้ครุหมอหนึ่งตระกูลทุกๆ ๖ ปี ทั้งนี้เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ

ภารกิจของคนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมมีมากขึ้นตามยุคของโลกาภิวัตน์ เครื่องญาติและลูกหลานย้ายออกไปทำมาหากินต่างถิ่นมากขึ้น ปัจจัยสำคัญที่สุดเห็นจะ ได้แก่ ความเข้มข้นของความเชื่อและความศรัทธาในพิธีกรรมลดน้อยลงจากเดิมมาก

ย พิธีไหว้ครุหมอหนึ่งตระกูลบ้านโคกขาม เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมานาน และมีการประกอบพิธีผ่านมาหลายช่วงอายุคน มีการรับช่วงสืบทอดปฏิบัติต่อเนื่องกันโดยตลอด เป็นสิ่งที่ลูกหลานของครุหมอหนึ่งตระกูลทุกคนถือเป็นพันธกิจที่พึงกระทำเพื่อแสดงถึงความมีกตัญญูตต่ออริยัญญาณบรรพบุรุษ

ซึ่งองค์ประกอบของพิธีกรรมนี้อาจปรับเปลี่ยนบางสิ่งบางอย่างไปบ้างตามกาลเวลาเพื่อความสะดวก และเหมาะสม อันทำให้พิธีกรรมนี้มีบทบาทที่จะรับใช้สังคมต่อไป

ย